

ÚKOLY DRUŽIN V SOUČASNÉ ETAPĚ PŘESTAVBY NAŠEHO ŠKOLSTVÍ

I. Význam a úkoly družin ve světle usnesení ÚV KSČ o těsném spojení školy se životem

XI. sjezd KSČ zahájil novou etapu vývoje naší společnosti, v níž nejen dobudujeme socialismus, ale vytvoříme i nové materiální a kulturní zdroje pro budoucí přechod ke komunismu. Zároveň s rozvojem materiálně technické base socialismu urychluje podstatně i tempo kulturní revoluce, zejména zdůrazňuje úlohu výchovy v současné etapě vývoje.

Usnesení ÚV KSČ »O těsném spojení školy se životem« z dubna 1959 určuje hlavní směry revolučních změn v našem školství. Konkretizuje především hlavní cíl komunistické výchovy — všestranný rozvoj osobnosti člověka — a zdůvodňuje jej na základě rozboru ekonomických zákonitostí a potřeb epochy socialismu a komunismu. »Hlavním úkolem a posláním naší školy,« praví se v usnesení, »musí se stát příprava všestranně vzdělaných lidí, ovládajících poznatky vědy a techniky, kteří budou způsobilí pro kvalifikovanou fyzickou práci a připraveni uvědoměle se účastnit budování komunistické společnosti.« Toto usnesení dále ukazuje, že jednou ze základních podmínek všestranného rozvoje socialistické osobnosti je spojení školy se životem našeho lidu, spojení vyučování s výrobní prací žáků.

XI. sjezd strany mimo jiné dále zdůrazňuje potřebu rozvíjet »výhonky komunismu«, tj. ony prvky, z nichž již v naší společnosti vyrůstají základy komunismu. To znamená v oblasti výchovy dětí a mládeže věnovat pozornost oněm institucím a formám výchovy a vzdělání dětí a mládeže, které mohou vytvářet rysy člověka komunismu. Sem patří také ty formy a ta zařízení, která posílí vliv společnosti — zejména dělnické třídy — na výchovu mladých generací a která upevní ve vědomí a charakteru mladého pokolení vysokou ideovost a zásady kolektivismu. »Zvláštní důraz,« pravil J. Hendrych ve svém referátu na dubnovém zasedání ÚV KSČ (RP ze dne 11. 3. 1959), »bude třeba klást stále víc na společenské formy péče o děti, které dávají dětem kvalifikovanou pedagogickou péči v kolektivu a rodičům uvolňují čas pro práci a veřejný život.« K těmto formám mimo jiné patří internátní výchova a výchova v družinách mládeže. Otázkami družin mládeže se budu v této stati zabývat.

Zamýšlíme-li se nad posláním a úkoly, které má družina plnit v současném stadiu přebudování školy v polytechnickou a pracovní, je třeba vidět, že i v tomto stadiu nabývá jejich dosavadní základní poslání hlubšího významu. Družina má věnovat pozornost zejména dětem zaměstnaných rodičů a umožnit tak ženám nejen zapojit se do zaměstnání a veřejného života, ale i kulturně a radostně žít. Stále větší důležitosti nabývá druhý úkol družiny: vytvořit podmínky pro všestranný rozvoj dětí. Již nyní si

vyžádá splnění tohoto úkolu některé změny v organizaci, obsahu, formách i metodách práce družin. Aktivní výchovná funkce družin může sehrát důležitou úlohu zejména v době, kdy se projevuje snaha společnosti vyjádřit svou odpovědnost za výchovu dětí zřizováním internátních škol. Tyto nové úkoly družin zdůraznil J. Hendrych (RP ze dne 11. 3. 1959) slovy, že »družiny by měly být zárodkem příští všestranné péče společnosti o výchovu dětí, která musí mít stále výraznější kolektivní formy«. V této vývojové etapě se družiny mládeže stávají přechodným článkem tím, že se svou péčí o děti zaměstnaných rodičů přibližují úloze internátů.

Konkrétní požadavky na práci družin, které byly po prvé jasně formulovány již ve »Výchovných směrnicích výnosu MŠK« z roku 1950, č. 24, roč. IV, tehdy zobecnily zkušenosti z práce družin, zakládáných ve velkých městech a průmyslových střediscích, a daly popud k zakládání družin v širším měřítku.

Z nich je zřejmé, že socialistická pedagogika od počátku zamítla pojetí družiny jako zařízení charitativního, které charakterizovalo »dětské útulky« z doby první republiky a dokonce z doby před první republikou. Toto charitativní pojetí sledovalo v nejlepším případě jen cíle sociální (nouzovou podporu dětí chudých rodičů). Ve svých výchovných cílech, majících vysloveně třídní »buržoasní« charakter, se omezovalo na mechanický výcvik manuálních zručností a dovedností. Přesto se však zbytky tohoto zastaralého pojetí dosud objevují ve formě nedocení významu družin a v tom, že není dosti chápáno politické poslání družin, což vede k bezradnosti a někdy i k liknavosti odpovědných pracovníků na tomto úseku. Na to upozorňuje J. Hendrych (RP ze dne 11. 3. 1959): »Družiny nemají dosud tu úlohu, jak by tomu mělo být. Nedostatečná a málo kvalifikovaná pedagogická péče vede k tomu, že mnozí rodiče považují družiny jen za jakousi „uschovu dětí“.«

Při vymezování hlavního cíle a základních úkolů družin je podstatné dále vidět i to, že tato mladá výchovná instituce, na niž klade společnost značný důraz v přechodu od starých cílů a úkolů k novým, je v poslední době v rychlém vývoji.

V první etapě svého vývoje po r. 1950 mohly družiny svými možnostmi, vybavením a personálním obsazením plnit většinou jen nejzákladnější úkoly spočívající v pomoci při výchově dětí zaměstnaných rodičů. Rozvoj socialistické ekonomiky a požadavky současné kulturní revoluce ukazují, že toto příliš úzké pojetí úkolů družin je třeba dnes pokládat již za překonané. Hlavní rozpor, který má být řešen, spočívá v tom, že onen způsob práce v družinách, kdy šlo jen o pomoc při výchově dětí zaměstnaných rodičů, není v souladu s cíli a požadavky komunistické výchovy, kdy společnost a stát stále více přebírají odpovědnost za výchovu mladých generací. V tomto procese, v němž stále zřetelněji se zesiluje výchovná funkce společnosti, mají družiny, jak je dnes již obecně uznáváno, své důležité poslání.

Při stanovení cíle a úkolů družin nelze opominout to, že usnesení ÚV KSČ o těsném spojení školy se životem klade zvýšený důraz na výchovu vlastností socialistického člověka. Bude proto třeba daleko více než dosud využít všech možností, které dává výchovná práce s dětmi v družinách. Jestliže dosud družiny v těchto výchovných otázkách byly převážně pasivní,

tj. omezovaly se často jen na to, aby poskytly dětem vhodné prostředí, umožnily jim připravit se na vyučování apod., tu nyní se má družina skutečně *aktivně ujmout svého výchovného poslání v komunistickém duchu*. To znamená nejen připravit dětem určité prostředí, umožnit jim připravit se na vyučování, zaměstnávat je zájmovými a rekreačními činnostmi, ale dbát důsledně o růst uvědomělé politické aktivity dětí, cílevědomě pěstovat kladný vztah k tělesné a duševní práci. Zejména je třeba zdůraznit, že družina může významně napomáhat spojení školy se životem. Ve větší míře než dosud musí vychovatelka prostřednictvím školy získávat spolupracovníky z řad rodičů, dělníků, odborníků či umělců, hledat příležitost k tomu, aby děti seznamovala s podstatným děním v našem veřejném životě a podle možností je začleňovala vhodným způsobem přímo do práce dospělých. Sledujíc cíle vychovat člověka všestranně rozvitého, dbá při své práci o to, aby měla na zřeteli všechny složky výchovy, tj. výchovu rozumovou, mravní, polytechnickou a pracovní, estetickou a tělesnou.

Má-li družina s úspěchem plnit své poslání při výchově dětí, má-li pomáhat škole v jejím důležitém úkolu spojování vyučování se životem a výrobní činností, má-li se stát místem, kde pionýři žijí dále svým pionýrským životem, musí si vyjasnit některé závažné problémy.

a) V prvé řadě bude třeba zajistit, aby práce družiny odpovídala potřebám výchovy dětí a aby byla ve správném vztahu k práci školy, PO ČSM a rodiny. Hlavní překážkou v dosažení tohoto cíle je současná nejasnost vztahů mezi výchovnými činiteli, nepřesné zařazení družiny do soustavy veškeré mimoškolní výchovy a nejasné vymezení úlohy DM v celém systému výchovy. Tyto nejasnosti činí práci v DM nesystematickou. Proto kritický rozbor těchto vztahů pomůže odstranit hlavní potíže (zejména nekoordinovanost a roztržičnost ve výchově), které znesnadňují práci družiny.

b) Druhým velmi závažným nedostatkem v práci družin je nerespektování věkových zvláštností dětí, zejména při volbě obsahu, forem práce, při řešení organizace práce, při vytváření dětského kolektivu i všech dalších otázek výchovy. Proto bude znamenat pro práci družiny podstatnou pomoc vypracování vzorového programu, ujasnění forem a metod práce 3 stupňů, podle nichž jsou děti nejčastěji řazeny do oddělení družin a které vyžadují přibližně stejný způsob práce. Děti z 1., 2., 3. post. ročníku tvoří stupeň první, děti ze 4., 5. post. ročníku stupeň druhý a děti z 6., 7., 8. a 9. post. ročníku třetí stupeň.

c) S předchozí otázkou souvisí další problém. Děti v družině odradí i nejlákavější obsah činností, není-li spojen s jejich aktivní účastí na práci, na řízení života v družině. Vychovatelka jim mnohdy neposkytne dobu volna a nepočítá s aktivitou a se zájmy dětí, s potřebou určité samostatnosti, zejména u starších dětí. Pro práci družin to znamená, že bude třeba v daleko těsnějším sepětí s prací a životem PO ČSM, ale i s životem vůbec volit takový obsah a formy práce — zejména práce s dětským aktivem — které by byly pro děti přitažlivé a z hlediska cílů komunistické výchovy žádoucí.

d) Konečně půjde o to vyrovnat se s posledními zbytky pojetí družiny jako zařízení charitativního, na které jsme již výše upozornili a které se

nejpronikavěji projevilo v nedostatečných materiálních podmínkách pro práci, ale též v nedocení významu družiny jako jednoho ze základních článků nové školy v domněnku, že jde o zařízení okrajové, nemající podstatný vliv na život dětí. Tyto nesprávné názory zastávají ke škodě věci i někteří ředitelé škol a jiní odpovědní pracovníci. K odstranění tohoto nedostatku povede těsnější spolupráce se společenskými organizacemi, jimž bude třeba objasňovat politický význam družin a získání družině velikého počtu spolupracovníků z řad odborníků i veřejnosti.

e) Příčinou neúspěchu zejména v práci některých venkovských družin bývá i nedostatečná příprava některých vychovatelek na náročnou práci v družině a častá jejich fluktuace, zaviněná obtížnými podmínkami práce v družinách a z nich vyplývající roztržičnost a neúspěšnost v práci, která vychovatelku odrazuje.

II. Postavení družiny v rámci mimotřídní a mimoškolní výchovy

Pojetí družiny, její kladné výsledky v práci, organizace družiny, obsah činnosti i formy práce jsou přímo závislé na pojetí celé mimotřídní a mimoškolní výchovy. Ta však sama není dosud na školách ve svých formách ustálena, nemá plně ujasněny své úkoly a prostředky a čeká na nové zkušenosti z praxe i výzkumů.

Místo družin v soustavě mimoškolní výchovy dosud bylo zpravidla vymezováno tak, že nebyl dosti brán ohled na to, že družina má plnit konkrétní výchovné cíle. Při neujasněnosti základních úkolů celé mimoškolní výchovy to vedlo k tomu, že družina organizovala volný čas dětí podle náhodných, velmi variabilních podmínek na různých školách. Důsledkem toho byl i způsob práce v jednotlivých družinách odlišný a mnohdy nezaručoval to, že družiny splní základní výchovný program. Tak např. většina družin byla ve své výchovné činnosti izolována od ostatních výchovných činitelů (školy, PO ČSM aj.), jindy výchovná práce a výchovné akce na škole narušovaly systém výchovné práce v DM zvláště tím, že nedovolovaly pracovat s dětmi podle věkových stupňů dětí, že byly zakládány tzv. »studovny«, družiny pro děti se špatným prospěchem i chováním.

Při rozboru těchto nejasností v práci družin nelze si nepovšimnout širší problematiky celé mimotřídní a mimoškolní výchovy.

Zatímco dosud bylo nutno, aby výchovné působení na děti a mládež bylo uskutečňováno zejména školou, tu v budoucnu — jak o tom hovoří J. Hendrych — »se zvyšuje úloha společenských organizací, které jsou povolány ujmát se s postupem výstavby komunismu četných funkcí a úkolů, jež dosud vykonával socialistický stát«. Jde o to, že i při výchově dětí a mládeže budou hrát odpovědnější úlohu společenské organizace a instituce jako ČSM, závodní kluby ROH, JZD, Výbory žen, SRPŠ, ale i rodina a celá veřejnost.

Tato celková vývojová tendence se již v současné době projevuje v požadavcích na mimoškolní a mimotřídní výchovu.

Projevuje se např. tím, že společnost přejímá větší odpovědnost za výchovu dětí. Důsledkem této nové tendence je též potřeba větší koordinova-

nosti výchovné práce a všech činností mimoškolních, snaha překonat izolovanost výchovného působení různých výchovných činitelů. Tak např. přemíra či nedostatek zájmových činností a výchovných akcí působí negativně na rozvoj osobnosti dítěte, naruší soustavnou práci některého zařízení či organizací apod. S touto vývojovou tendencí mimoškolní výchovy souvisí dále požadavek jednotného výchovného působení v mimotřídní a v mimoškolní výchově. Jde např. o to, aby děti žily pionýrským životem nejen na schůzkách pionýrských oddílů, ale i ve škole, v družině, doma a zejména v ulicích, sportovních a závodních klubech, které se z této jednoty často vymykají.

Z uvedeného rozboru však neplyne, že by škola ztrácela svou řídicí úlohu ve výchově mladé generace. Naopak, pro současnou i budoucí dobu se ukazuje potřeba, aby škola se stala přirozeným centrem, sjednocujícím působení všech výchovných činitelů včetně rodiny. Hlavní péče o tuto koordinaci všech výchovných činitelů a jednotné řízení všech mimoškolních činností má být svěřena podle situace na škole buď zástupci ředitele, pionýrskému vedoucímu nebo některému z učitelů. Tato řídicí úloha školy se v současné době projevuje tak, že škola spolu s PO ČSM organizuje zájmové činnosti, hodnotí jejich průběh i výsledky. Tyto zájmové činnosti mohou být prováděny v družinách mládeže, v pionýrských klubech, v místech bydliště apod.

Toto prohloubení výchovného působení na děti a mládež, které je zákonitým znakem současné kulturní revoluce, vede nejen k posílení výchovného vlivu školy, ale i k tomu, že vzrůstá úloha ČSM na škole, družin mládeže a perspektivně i internátních škol.

Zejména důležitý je v současné době požadavek, aby toto prohloubené výchovné působení bylo uskutečňováno na základě principů spojení školy se životem, vyučování s výrobní prací žáků. To se mimo jiné projeví v široké účasti závodů, JZD, dobrovolných pracovníků z řad dělnické třídy a z různých pracovních odvětví na výchovné práci s dětmi i v přímé účasti dětí na práci dospělých.

Tyto základní tendence, působící v oblasti výchovy dětí a mládeže, se odrážejí i v současném stavu mimoškolní výchovy, tedy i v práci družin. Ve výzkumu, kterým jsem byla pověřena, jsem tuto otázku sledovala na větším počtu škol, na nichž výchovná práce byla na dobré úrovni. Ukázalo se, že je možno předběžně rozlišit dva typy výchovné práce na školách.

Na prvním typu škol je těžištěm práce dětí i po školním vyučování třídní kolektiv, jemuž třídní učitel věnuje mnoho času a jehož zájmy v podstatě vytváří. Tím však učitel a škola strhují na sebe úkoly, které má plnit ČSM, PO ČSM a ostatní společenské instituce, jindy sem přenáší přemíru úkolů své vlastní mimotřídní práce, kterými může narušit práci těchto organizací a institucí. I když takovýto způsob práce vede k mnohým kladným výsledkům ve výchově žáků, nepřispívá v dostatečné míře k spojení školy se životem. Na takovéto škole nemá družina v systému výchovné práce jasně stanovené místo, mnohdy se s ní ani nepočítá. Její činnost se rozvíjí mimo rámec výchovné práce školy, čímž dochází k překrývání akcí, k vzájemnému narušování výchovné práce mezi družinou a školou. Tím dochází k přeorganizovanosti mimoškolních činností dětí a vytvářejí se nevhodné

podmínky pro systematickou výchovnou práci ve skupinách dětí v družině podle jejich věku. Děti v této družině přicházejí pracovat úkoly do společné studovny, potom však volí skupinu podle svých zájmů, či odcházejí. Protože chybí společné cíle, úkoly i organizace, nedaří se z dětí vytvořit kolektiv, nutný pro jejich výchovu. Dochází ke zdánlivé samostatnosti žáků, ve skutečnosti však tyto formy práce družin k opravdové samostatnosti žáků nevedou a družině je odnímána odpovědnost za výchovu dětí zaměstnaných rodičů. Můžeme pak uzavřít, že nadměrná centralizace výchovné práce na škole ruší účelné a progresivní tendence nejen mimoškolní výchovy, ale i výchovy vůbec.

V druhém pojetí mimoškolní výchovy a pojetí družin, které jsem měla možnost ve svém výzkumu sledovat, se projevují více či méně již zmíněné současné tendence mimoškolního života. Zhruba je možno krátce je charakterizovat takto: kolektiv třídy není ani zde přehlížen. Rovněž se nepopírá vedoucí úloha školy. Škola tu ve spolupráci s PO ČSM iniciativně organizuje mnohé činnosti, které žáci uskutečňují v kolektivech menších, spojených společnými zájmy či bydlištěm. Současně je prostředím, kde pionýři v praktické činnosti své výsledky prověřují a hodnotí. Třídní učitel je tu především rádcem a pomocníkem pionýrského vedoucího a nejbližším spolupracovníkem vychovatele DM. Pokud plánuje vlastní mimotřídní práci s dětmi, dbá toho, aby nenarušovala systematickou práci PO ČSM, družiny. Základnou práce pionýrské organizace se tak může stát i družina mládeže, pionýrský klub, stanice mladých techniků, mičurinců, rudý koutek či jiný řízený kolektiv dětí v místech bydliště. Požadavky PO ČSM »Co má znát a umět pionýr« tuto semknutost a těsnější spolupráci s pionýrskou organizací na škole umožňují za určitých předpokladů. Jsou jimi ujasněné vztahy mezi jednotlivými složkami v mimoškolní výchově, jednota ideových a výchovných cílů a jí odpovídající dobrá organizace a vhodné formy práce.

Toto pojetí mimoškolní výchovy a pojetí družin pokládáme za progresivní proto, že pomáhá uskutečňovat požadavky, vytyčené usnesením ÚV KSČ o těsném spojení školy se životem. Tímto směrem proto též zaměřujeme v současné době práci pokrokových družin na našich školách. Od takto organizovaných družin si slibujeme to, že se v nich vytvářejí kolektivy dětí spojené se životem PO ČSM, těsněji semknuté zájmovou činností, a proto též intenzivně působící na vývoj žákovy osobnosti, na rozvoj jeho aktivity na základě organického spojení s veřejně prospěšnou a s výrobní prací. Toto pojetí zejména dává perspektivy rozvoje mimoškolní výchovy.

Výsledky výzkumu v družinách naznačují potřebu ujasnit některé otázky vyplývající z toho, že jednotlivé složky a formy komunistické výchovy dosud netvoří vnitřně vyváženou soustavu. Mimoškolní výchova je na školách různě pojímána podle toho, na kterou výchovnou složku se klade důraz nebo naopak, která je opomíjena, a podle toho, jaké jsou vnitřní vztahy těchto složek. I tato odlišná pojetí ovlivňují výrazně práci družiny, stanovení jejích základních úkolů a její organizace.

Tak např. přemíra akcí, organizovaných třídními učiteli i pionýrskou organizací a nedostatečně spjatých s aktivitou jednotlivých dětí, je mnohdy prvním viditelným znakem nedostatků mimotřídní a mimoškolní výchovy. K tomu mnohdy i jiné společenské organizace připravují lákavé zábavy

pro děti, které si tak zvykají pasivně přejímat to, co pro ně druzí připravili. Zásadní chybou tohoto způsobu výchovné práce je to, že se nepočítá s vlastní aktivitou dětí, což je ve zřejmém rozporu s principy usnesení ÚV KSČ o těsném spojení školy se životem. Ve většině těchto případů se družina nestává skutečným domovem dětí, ty zde hledají jedno z mnoha svých povyrazení a pro vychovatelku v této družině bývá obtížné vychovávat děti k aktivitě, jíž se má vyznačovat socialistický člověk.

Jiným nedostatkem je, že mnohé školy se často soustřeďují v mimotřídní a mimoškolní výchově výhradně na organizování zájmových kroužků. Zájmové kroužky mají nesporně veliký význam, jsou prohlubováním všestranné výchovy žáků, rozvíjejí při správném vedení jejich zájmy, schopnosti a aktivitu. Avšak zkušenosti ukazují, že i když je jich organizováno velmi mnoho, ne vždy se daří získat pro ně rovnoměrně všechny žáky. Tak se stává, že při současné přeorganizovanosti určité skupiny žáků, kteří pracují často v několika zájmových kroužcích, v PO ČSM i v družině mládeže, jsou jiné děti ponechány samy sobě.

Zájmové kroužky, nesprávně začleňované do výchovné soustavy a někde i značně izolované, vedou k nezdravé roztříštěnosti. To se odráží v chování žáků, v jejich roztěkanosti a neklidu, v snaze uspokojit pouze vlastní zájmy. Naproti tomu zájmové kroužky a kluby dobře vedené a začleněné neformálně do života školy, pionýrské organizace, zladěné vhodně i s ostatními činnostmi dětí, mohou být důležitým prostředkem výchovy komunistických rysů dětí, zejména výchovy ke kolektivismu. Družina zde může podstatně přispět k sjednocení těchto izolovaných činností a zapojit se do soudobých pokusů řízené mimotřídní a mimoškolní činnosti. Nepůjde o to vytvářet k dosavadním zájmovým činnostem na škole další zájmové kroužky a kluby v družině, jako o větší koordinovanost kroužků školních s činnostmi v družině.

III. Obsah, formy a metody práce v družině

Obsah, formy a metody práce v družině — jak jsme již ukázali v minulých kapitolách — závisí podstatně na pojetí a stavu celé mimoškolní výchovy, na stavu a úrovni práce školy.

S tím souvisí ta skutečnost, že obsah, formy a metody práce v družině se vyvíjely od doby, kdy byly družiny mládeže zřízeny. Mnohé dobré podněty a zkušenosti přinesly již některé pokrokové a obětavé pracovnice z bývalých útulků. Tyto pracovnice mají zásluhu na tom, že prosté pohlídání dětí v družině ustoupilo záhy novému obsahu, i když zprvu zcela jednostrannému a náhodně volenému podle zájmů vychovatelky. Požadavek všestrannosti ve výchově dětí v družině začal být soustavněji uplatňován po r. 1948 (v mimopražských družinách mnohem později), kdy byly v pokrokovém hnutí vychovatelek intenzivněji rozšiřovány zkušenosti úspěšných družin. V rozvoji družin měly a mají důležitou úlohu odborný časopis »Vychovatel« a odborné stati shrnující a zobecňující zkušenosti našich vychovatelek. V předchozí etapě bylo též uskutečňováno těsnější sepětí družiny se školou, jejíž vliv se projevil v obsahu i v metodách práce družin. Vychovatelky v této době vycházely při své péči výlučně ze školních osnov

a rozpracovávaly náměty z nich plynoucí v pracovních plánech. Práce v družinách se tak stávala zejména oporou a mnohdy doplňkem školní výuky. I toto období obohatilo práci družiny novými náměty (viz exkurze a besedy k námětům ve škole probíraným), současně je však vedlo k nevhodnému napodobování školního vyučování v obsahu i v metodách práce. Plánování práce v družině podle školních osnov nezamítáme ani dnes, není však již hlavním hlediskem. Dává podněty pro uskutečňování spojení školy se životem a pomáhá vychovatelkám dbát věkových zvláštností dětí.

V současné době jde zejména o to, aby se družiny staly účinným nástrojem všestranného rozvoje osobnosti žáka. K tomu je zejména třeba, aby zaměstnání dětí v družině se stalo organickým vyvážením školního vyučování, aby družiny plnily nejdůležitější úkol současné etapy našeho školství, spojení školy se životem, aby se staly pro děti přitažlivé a aby soustavně sledovaly hlavní cíl: výchovu dětí v komunistickém duchu.

V radostném kolektivu družiny mají děti více než kdekoliv jinde žít všestranným životem, zotavit se po školním vyučování a zároveň se na ně připravit, a v dalších činnostech své znalosti a zájmy prověřovat a prohlubovat. Tím v družinách najde uplatnění výchova rozumová, polytechnická, pracovní, estetická i tělesná a zvláště politická a mravní.

Systém komunistické výchovy je rozpracován v dílčí cíle a úkoly v nově upravených osnovách výchovné práce, zpracovaných kolektivem pracovníků VÚP, které jsou směrnici pro výchovnou práci všech zainteresovaných činitelů, tj. školy, rodiny, družiny mládeže, organizace mládeže, společenských organizací a celé naší veřejnosti.

Konkretizaci cílů a úkolů komunistické výchovy, jak je stanovil XI. sjezd KSČ a usnesení ÚV KSČ »O těsném spojení školy se životem« pro potřeby PO ČSM, nacházíme ve výchovném programu »Co má znát a umět pionýr«. Jde o minimální výchovný program, který si nečiní nároky, aby obsáhl všechny výchovné problémy v PO ČSM, který však vyzvedá podstatně současné úkoly pionýrské organizace a obrací se s konkrétními požadavky přímo k dětem. Protože pionýři mají možnost realizovat tento výchovný program i mimo svou pionýrskou organizaci, tedy i v družinách, stávají se požadavky, obsažené v programu »Co má znát a umět pionýr« konkrétním podkladem pro spolupráci ostatních výchovných složek s PO ČSM. Na základě tohoto společného programu mohou se družiny mládeže stát skutečnou základnou PO ČSM, jak na to již upozornil tajemník ČSM soudruh Vecker.

V současné době se již v mnohých družinách stávají požadavky, stanovené ve zmíněném programu, východiskem plánování práce v družině. Výzkum této otázky na družinách ukazuje, že tento pionýrský výchovný program pomáhá družině výchovně působit na děti, zejména je aktivizovat. Tyto požadavky výchovného programu, které tvoří důležitou část výchovného plánu družiny, jejichž plnění kontroluje pionýrská organizace a při jejichž plnění spolupracuje třídní učitel, napomáhají konkrétní spolupráci s PO ČSM a se školou. Tím vším je tento výchovný program významnou podporou v práci družin. Jak dosavadní zkušenosti ukazují, není třeba mít obavy, že uskutečňování tohoto programu v PO ČSM i v DM povede k opakování jednotlivých činností, neboť vychovatelka na družině bude dále

upevňovat a dotvářet ty vlastnosti dětí, které má na mysli výchovný pionýrský program a které mají vést k všestrannému rozvoji osobnosti dítěte.

Požadavky pionýrského výchovného programu nevyčerpávají všechny výchovné úkoly družin. Družina více než ostatní výchovné složky má pečovat o zdraví a tělesný rozvoj dětí, vštěpovat jim rozmanité užitečné návyky pracovní, kolektivního života a společenského chování, hygienické a jiné. Jejím dalším významným úkolem, který je jí svěřen více než jiným složkám, je estetická výchova.

Všechny tyto úkoly je nutno při vytváření plánu družiny sjednotit v plánu práce družiny v jednotný organický celek, odpovídající té skutečnosti, že družina je samostatným útvarem, vznikajícím z dětí z různých postup. ročníků, který žije svébytným životem. Z jednotného cíle výchovy a z potřeby jednotného postupu ve výchově plyne i to, že vychovatelka vždy musí přihlížet k výchovným plánům třídních učitelů.

Při vypracovávání celoročního plánu vychází družina z plánu školy. Tento rámcový plán družiny, projednávaný též na pedagogické radě školy a případně i na rodičovském sdružení, je výrazem spojení družiny se školou. Proto též mimo podstatné úkoly družiny obsahuje v sobě základní úkoly, pojící družinu se školou a s PO ČSM. Tento plán, podobně jako krátkodobý operativní plán má být pružný, má počítat s iniciativou dětí i vychovatelek. Krátkodobý plán v DM je obvykle vypracován na měsíc a mnohdy dále rozpracován po týdnech. Má být zároveň výrazem oněch zásad, které vedou k vytváření družného kolektivu dětí a zejména podporují vytvoření perspektivních cílů. Z tohoto důvodu, jak to potvrzují i zkušenosti z našeho výzkumu, nenašlo a nenachází v družinách uplatnění tematické plánování, které mechanicky a pro děti nepoutavě seskupuje činnosti určitého tématu. Na základě tohoto operativního plánu vypracovává vychovatelka podrobné denní přípravy.

Zaměstnání dětí v družině má být, jak již bylo řečeno, organickým vyvážením školního vyučování. Tomu mají odpovídat metody výchovné práce v družině.

Rekreační stránku zaměstnání zajišťuje vychovatelka tím, že soustavně zařazuje do denního programu chvíle oddechu a volného zaměstnání dětí, že klade důraz na tělovýchovné zaměstnání a pobyt dětí na čerstvém vzduchu.

Ve svých metodách, vedoucích k zotavení žáků, využívá té zákonitosti, že střídání tělesné a duševní práce je důležitým činitelem v životě dětí.

Zkušenosti ukazují, že tam, kde vychovatelka vyžaduje stroze a bez zřetele k věkovým zvláštnostem od dětí plnění úkolů a činností, život dětí v kolektivu je velmi únavný, vede k nervozitě dětí a zhoršuje i jejich kázeň. Proto je nutno v družině zdůraznit ony metody, které vedou k vytváření zájmů u dětí a k jejich aktivitě. Této aktuální otázce věnujeme v dalším pozornost.

Vytváření zájmů u dětí tvoří podstatnou a organickou část výchovné práce družiny. Zájmy totiž obohacují život kolektivu družiny i jednotlivých žáků a podněcují žáky k doplňování svých znalostí a dovedností.

Z toho důvodu se vychovatelka opírá při výchovné práci o veřejné mínění kolektivu, o návyky školou a rodinou již vytvořené a zejména o zájmy dětí,

jejichž vytváření a rozvíjení je jednou z hlavních podmínek jejich úspěchu v práci. V družině se tak děje v konkrétních činnostech (v zájmových kroužcích, při modelování, kreslení, zpěvu, tanci, při exkurzích, besedách aj.), a to za největší aktivity dětí a za součinnosti celého kolektivu. Tak např. vychovatelka, která chce děti poučit, besedovat s nimi na určité téma, vyvolá jejich zájem otázkami, kvízem, přípravou nástěnky, seznámením dětí s místem děje, aktivní účastí dětí na přípravě besedy. Navodí situaci tak, jako by činnost prováděly děti ze své vůle, přitom využívá masového vlivu kolektivu při převýchově nežádoucích vlastností zanedbaných dětí.

Velký význam mají výchovné metody, kterými vede vychovatelka děti k samostatnosti a k tvořivému a uvědomělému poměru k práci.

Od vytváření jednoduchých dovedností a návyků při sebeobsluze, pomoci spolužákům a menších úsluh dospělým, k práci pro družinu, školu, veřejně prospěšnou práci v obci, od plnění drobných úkolů a funkcí v dětském kolektivu k politické aktivitě musí být i cesta výchovného působení družiny. Při výchově pracovních dovedností a návyků dbá vychovatelka toho, aby práce vyžadovala od dětí přiměřenou námahu tělesnou i duševní, aby byla vhodně motivována a spjata s životem. Toho dosáhne vychovatelka užším spojením práce kroužků s činností družiny, spoluprací se školou i s širokým okruhem externích pracovníků.

Důležitým prostředkem k dosažení uvedených cílů je i práce vychovatelky s dětským aktivem. Práce s aktivem závisí jednak na stupni samostatnosti dětí, jednak na věkových zvláštěnostech dětí. Zatímco u nejmladších dětí na 1. stupni družiny (1., 2. a 3. post. ročník) jsou žáci ve svých různých činnostech bezprostředně učitelkou vedeni, na 2. stupni pod vedením vychovatelky se učí děti být samostatnějšími, učí se společnou práci v družině organizovat, hodnotit a účastnit se plánování práce. Na třetím stupni, jestliže byly děti dobře vedeny, lze již při výchovné práci využívat rozvinuté samostatnosti žáků a vychovatelka je spíše organizátorem jejich činnosti.

Práci s dětským aktivem lze uplatnit jen za určitých podmínek, o kterých jsme již dříve hovořili (např. při větší fluktuaci dětí lze organizovat práci s aktivem pouze v době při přípravě na vyučování).

Výchovná práce v DM vytváří podmínky pro používání velkého množství různorodých a účinných metod, z nichž dále bude nutno rozvíjet ty, které vyplývají z požadavků těsného spojení školy se životem.

IV. Materiální a organizační podmínky práce vychovatelky v družině

Jedním z důsledků nepochopení politického a výchovného významu družin je dosud převážně nevyhovující umístění a vybavení družin. Pro družiny jsou dosud vybírány nejméně vyhovující a nejtmařejší místnosti na školách, bez nutného příslušenství. Možnost využívat zahrady, dílny, hřiště, políčka, má družina jen zřídka.

Situace je obtížná zejména v současné době, kdy škola potřebuje další místnosti tříd a dílen. Přesto však význam družin vyžaduje, aby byly hledány cesty k řešení materiálních podmínek družin. Tak mnozí pracovníci

ze škol a národních výborů nacházejí řešení v tom, že přidělují družinám vhodné místnosti v budovách poblíže školy, že v nových budovách školy se zřizuje zvláštní trakt s místnostmi pro družiny a klubovny PO.

Pro práci družin je závažná ta okolnost, že nedostatek místností je dnes hlavní příčinou toho, proč nelze dělit oddělení zejména s dětmi prvních post. ročníků podle potřeby.

Vzhledem k tomu, že přechod dětí z mateřské školy do školy všeobecně vzdělávací je obtížný a bývá často příčinou toho, že matky jsou nuceny přerušovat svá zaměstnání, domnívají se vychovatelky, že ani počet dětí v prvním oddělení družiny by neměl být větší než v mateřské škole. Dobře se zde pracuje vychovatelce s 25 dětmi.

Je nutno dále uvážit i tu skutečnost, že nevhodné podmínky pro práci s nejmladšími dětmi narušují práci nejen tohoto oddělení, ale velmi často jsou příčinou obtíží celé družiny. To vede často k tomu, že se vychovatelky snaží zajistit dobré podmínky alespoň pro práci s nejmladšími dětmi i za cenu, že se oddělení pro starší děti nezakládají.

Jiná je situace v družinách s dětmi ze 4. a 5. post. ročníku. Zde se totiž počet zapsaných dětí nekryje s počtem v družině přítomných. Dětem zabírá více času práce v PO ČSM, v zájmových kroužcích, v různých soukromých hodinách, doma v pomoci rodičům a mladším sourozencům. Proto by zde bylo žádoucí podobně jako v odd. 3. st. DM snížit počáteční hranici zapsaných dětí při současné snaze podchytit co největší počet dětí.

Práci v DM lze nejlépe organizovat na základě 3 stupňů podle věku dětí, podle nichž lze za vhodných podmínek děti v družině členit do oddělení, která vyžadují přibližně stejný způsob práce s dětmi. Při větším počtu dětí lze pochopitelně vytvořit další oddělení. Jediné oddělení v družině bývá v současné době ukazatelem malého zájmu školy či nedostatků v práci vychovatelky. Výjimku zde tvoří družiny vesnické. Otázka systematické práce s dětmi ve skupinách pokud možno stejného věku byla zdůvodněna v několika studiích a člancích (V. Linhartová, M. Černý, D. Kopecká).

Je nutno připomenout, že toto členění dětí do oddělení nelze vést do krajnosti, neboť je pedagogicky žádoucí, aby při zachování systematické, věkovým zvláštnostem dětí přizpůsobené práce, docházelo ke spolupráci mezi odděleními. Děti mladší se mohou určitým způsobem podílet na práci starších, a naopak starší mají získávat pedagogické zkušenosti ve styku s mladšími.

Vedoucí úlohu v životě družiny má vychovatelka, jejíž úkoly byly vytyčeny v souvislosti s rozbořením cíle, obsahu a metod práce družiny. Velká odpovědnost za složité výchovné úkoly klade vysoké nároky na ideovou vyspělost, všestranné a odborné vzdělání, na její znalosti a zkušenosti ve výchovné práci.

Jednou z hlavních příčin nedostatků v družinách je to, že vychovatelky nejsou připravovány pro svou vlastní práci v mimoškolní výchově. Pokud však nebude hlouběji teoreticky ujasněno pojetí mimoškolní výchovy, bude lze stěží počítat s tím, že by alespoň na některých stávajících pedagogických institutech mohl být zřízen zvláštní studijní obor pro vychovatelky družin.

Na prvním stupni družin, zejména tvoří-li jediné oddělení, organizuje vychovatelka práci se zvláštním ohledem na nejmladší děti z prvních postupných ročníků. Vychovatelka navazuje na práci mateřské školy zejména při vypracovávání návyků u dětí, snaží se usnadnit těmto dětem přechod do školy a do družiny a hlavní pozornost zaměřuje na to, aby děti v družině mládeže našly potřebný oddech a rekreaci, aby vycítily rozdíl mezi školním vyučováním a radostným životem v kolektivu družiny. V tomto oddělení se učí starší pionýři práci s Jiskrami, a to mnohdy dříve, než se osmělí pracovat samostatně ve třídách. Tak nejnižší oddělení družin umožňují přípravu dětí pro vstup do PO ČSM, ale též do oddělení družin pro starší děti.

Druhý stupeň tvoří žáci ze 4. a 5. postupného ročníku. I ti potřebují ještě pravidelnou péči vychovatelky ve stálém kolektivu družiny, ale současně žádají více samostatnosti a více aktivní účasti v životě družiny.

Často se objevující potíže v práci vychovatelky na druhém stupni mají nezřídka příčiny v přehlížení věkových zvláštností dětí tohoto věku. Věkově přiměřený obsah a vhodné formy práce najde vychovatelka v koordinaci s ostatními výchovnými činiteli. Např. je velmi důležité pro práci tohoto oddělení družiny získat většinu těchto dětí do jednoho či dvou zájmových kroužků školy. Zejména tělovýchova a turistika by měla být v práci tohoto oddělení zdůrazněna.

Tak oddělení starších dětí by mohlo být skutečnou základnou pro práci PO ČSM. V tomto oddělení je třeba organizovat práci tak, aby děti, přicházející do DM z jednoho postupného ročníku, tvořily pionýrskou družinu nebo různé kombinované oddíly. Aby spolupráce mezi DM a PO ČSM nebyla formální, je především třeba, aby vychovatelka plánovala práci družiny více samostatně, ale zároveň ve spolupráci s pionýrským vedením. Úkoly, které vyplývají z výchovného programu »Co má znát a umět pionýr« v programu práce DM, vychovatelka rozděljuje za aktivní účasti dětí těmto pionýrským družinám a společně s nimi hodnotí jejich splnění.

Pojetí práce na 3. stupni družin (tj. s dětmi 6.—9. postupného ročníku), i když jejich potřeba je obecně uznávána, je dosud nejméně propracováno.

Zkušenosti z našeho výzkumu ukazují, že na tomto stupni jsou věkové zvláštnosti dětí nejčastěji přehlíženy. Kladných výsledků práce s dětmi zde dosáhne vychovatelka tehdy, jestliže včas vzbudí jejich aktivní účast nejen při práci, ale i při organizování činností, jestliže jim zajistí i tichý kout pro jejich individuální zájmy a zvláště, podaří-li se jí neformálně spojit práci DM s prací školy a PO ČSM.

Protože docházka těchto starších dětí do DM je dobrovolná, ztroskotává v práci tohoto oddělení jakýkoliv nátlak a donucení. Ztroskotává též jakékoliv pojetí, založené na povinnostech dětí (pojetí studoven bez zájmových činností). Proto též je tu práce s dětmi ve výchově zanedbanými těžší než v dětských domovech.

Nedostatečná pozornost byla dosud věnována družinám vesnickým, které tvoří dosud mizivé procento zejména v českých krajích a v práci jsou často bezradné. Vesnická družina mívá zpravidla 1 oddělení. Má-li i zde vychovatelka dosáhnout výchovných výsledků, je nutné, aby organizovala práci podobně jako učitelka na jednotřídce. Zejména je žádoucí,

aby vychovatelka dělila kolektiv dětí na menší skupiny podle věku a v největší míře se opírala o pomoc aktivu starších dětí. Tento způsob práce jsem popsala a ukázala na konkrétním příkladu soudružky vychovatelky Hrobařové v příručce »Práce v družinách mládeže«, SPN, 1952. Mimo tuto systematickou práci se skupinami dětí podle věku volí vychovatelka i takové úkoly, na jejichž plnění by se podíleli malí i velcí, a které by spojovaly život družiny s životem vesnice. Vychovatelka se tu snaží získat v nejvyšší míře pomoc dospělých, navazuje co nejtěsnější spolupráci s místním družstvem, se správou lesů apod. Osvědčuje se též zakládat zde dramatické kroužky, které se stávají mnohde důležitým kulturním činitelem na vesnici.

V celém systému výchovné péče bychom neměli zapomenout na *život dětí v ulicích a domovních dvorech*, a to zejména tam, kde dává dětem méně příležitostí k poutavým činnostem škola. Tuto potřebu organizovat život dětí v místech bydliště snadno poznáme podle toho, jak se děti na těchto místech samy shlukují a intenzivně žijí. I tu se již mnohde projevuje pomoc dospělým dětem. Tak např. v jednom z kladenských »věžáků« se osvědčila práce s dětmi v rudém koutku. Zkušenosti s nimi by lze uplatnit v oněch novostavbách a blocích domů, kde bylo pamatováno na místnosti dětských kluboven. Také i v blocích domů vznikají mnohde první kluby. Najdou se rodiče, kteří pomohou dětem upravit ze dvora kluziště, najde se i děda, bývalý sportovec, technik, kolem kterého se děti shluknou. Tu je však třeba se dívat, kdo na naše děti působí. Zejména je nutno zajistit přímý vliv a kontrolu školy veškerého působení na dítě. Tuto pomoc a kontrolu může zde škola zajistit právě prostřednictvím vychovatelky. Práce v ulicích, pokud pro ni vzniknou podmínky, měla by se vyvíjet rovněž z jednotlivých zájmových skupin či kroužků vedených rodiči a postupně se spojovaly v kolektiv dětí věkově rozdílných — v klub.

V. Perspektivní rozvoj družin

V dalším rozvoji družin bude docházet ke stále většímu uplatnění základních vývojových tendencí mimoškolní výchovy, jak jsme ji rozvedli v kapitolách o postavení družin v rámci mimoškolní a mimotřídní výchovy. Toto uplatnění bude mít různou odezvu v družinách 1., 2. a 3. stupně, neboť každý z těchto stupňů má některé své specifické problémy.

Pokud jde o *družiny 1. stupně*, tu je možno vycházet z toho, že pojetí jejich práce je relativně uspokojivě propracováno, i když nás čekají nemalé úkoly, zejména ve spojitosti s uskutečňováním zásad obsažených ve stranickém dokumentu »O těsném spojení školy se životem«.

Pokud jde o *2. stupeň družiny*, je tu pojetí na základě zobecnění úspěšných družin v podstatě vypracováno a je třeba dále je v práci rozšířit a tím i hlouběji a soustavněji prověřit. I zde ovšem bude třeba zásadněji než dosud uplatnit závěry zmíněného dokumentu ÚV KSČ o rozvoji našeho školství.

Jinak je tomu s *3. stupněm družin*, kde je třeba vypracovat a v praxi ověřit nové, dosud v praxi neověřené pojetí. Proto se otázkami perspektivního rozvoje 3. stupně DM budeme podrobněji zabývat.

V dalším vývoji družin 3. stupně bude třeba pečovat o to, aby jejich práce byla těsněji spojena se životem a s ostatními mimoškolními činnostmi, což povede k tomu, že družiny obsáhnou větší okruh zájmových činností žáků, než tomu bylo dosud. Dosavadní izolovanost družin bude odstraněna zejména těsnější spoluprací s PO ČSM a se školou. Vedoucí úloha PO ČSM v činnosti družin se projeví nejen v dosavadních formách spolupráce, které se již osvědčily (společné plánování, účast na společných akcích, vzájemné předávání zkušeností), ale uplatní se i v uskutečňování pionýrského programu »Co má znát a umět pionýr«; zároveň s tím může PO ČSM být iniciátorem a organizátorem činností pionýrů, docházejících do družiny.

Těsnější spojení 3. stupně družiny se školou povede k větší koordinovanosti zájmových činností, zejména kroužků a klubů. Převažují-li na 1. stupni družin formy kolektivních zaměstnání (přítom ovšem je dána dětem možnost pracovat též individuálně), přenášeli se na druhém stupni družiny těžiště práce na zájmové skupiny či pionýrské družiny (přiměřeně věku je však nutno rozvíjet i formy kolektivních a individuálních zaměstnání i práci zájmových kroužků), na 3. stupni družin (2. stupeň školy) odpovídají věku dětí formy práce v zájmových kroužcích a zvláště klubů, přičemž nelze zapomenout na to, že děti v tomto věku potřebují i více času pro různá individuální zaměstnání a pomoc rodičům; nelze zapomenout ani na společné činnosti v družině, které kolektiv stmelují. Z uvedeného je zřejmé, že zmíněná koordinace kroužků a zájmových klubů bude první podmínkou úspěšné práce v družině. Vyhovuje jednak potřebám dětí tohoto věku, ale umožní též růst dílčích kolektivů s bohatou obsahovou náplní, s rozvinutými zájmy dětí, práci v družině zpevní a učiní ji systematictější.

Pokud jde o práci klubu, který tvoří jednu z důležitých možností ve vývoji družin ve smyslu výše uvedených tendencí, tu — jak ukazují dosavadní zkušenosti — bývá na škole různě chápána. Jde většinou o skupinu dětí tohoto věku spojenou prací v zájmovém kroužku či prostě zájmové skupiny. Zájem dětí zde vyvolaný vede je k dalším společným činnostem a přispívá k návykům kolektivního života. Tak například děti ze sportovního kroužku projeví zájem společně trénovat ve svém volném čase, děti z kroužku přírodovědného pracovat v zahradě, na poli, při vhodném vedení se budou moci zúčastnit exkurze, výletu, besedy, prohloubit svou přípravu na vyučování apod. Mnohdy se již zde spojuje řídicí úloha školy a PO ČSM s pomocí členů ČSM, vychovatelky, rodičů, někdy i pionýrských domů a stanic.

Další pozornost výzkumu práce družin se zaměří zejména na pedagogické pokusy oněch škol, které již v letošním roce začínají budovat oddělení družin s dětmi 6., 7. a 8. postupných ročníků na principech pionýrských klubů. Jde v podstatě o odstranění právě oné izolovanosti v práci oddělení DM, současně i o podchycení většího počtu dětí. Proto bude zaměřena pozornost výzkumu zejména na nové formy spolupráce se školou, s PO ČSM, se závody, s širokým okruhem pracovníků z různých odvětví. Bude nutno se přesvědčit i o tom, zda organizace práce pionýrského klubu spojením těchto několika dílčích klubů může odstranit hlavní potíže v práci dosavadních družin. Spočívají v tom, že je nesnadné uspokojovat značně diferencované zájmy těchto starších dětí, náhodně spojených do jednoho

oddělení. Také formy přechodu v pionýrské kluby budou odlišné. Již současné zkušenosti ukazují, že tam, kde je oddělení pro starší děti zřízeno, bude nutno postupovat zvolna — po etapách. Zprvu se např. zaměří tato družina na těsnější spolupráci se závody, s kluby ROH, s JZD, s odborníky, kteří přicházejí pracovat s dětmi apod.; dále se pokusí zřídit spolu se školou, s PO ČSM zájmový klub pro část dětí družiny a školy nebo využije dětského aktivu v DM při organizování sobotních a nedělních akcí. Podle situace na škole budou zprvu přejímat iniciativu buď pionýrstí aktivisté z DM či z oddílové a skupinové pionýrské rady.

Zcela jinak se bude patrně rozvíjet pionýrský klub na těch školách, kde oddílové družiny pro starší děti není dosud zřízeno. Na utváření dílčích zájmových klubů se bude větší měrou účastnit škola a přímo učitelé spolu s pionýrskou vedoucí. Ve spolupráci s nimi bude úkolem vychovatelky spojit tyto skupiny dětí v kolektiv, vytvořit pionýrský klub na škole.

Je pravděpodobné, že v pionýrském klubu — podobně jako v dosavadní DM — bude vychovatelka či pionýrská vedoucí soustavněji pracovat s dětmi ze 6. postupných ročníků, které její pevnější vedení potřebují, a více volnosti, klidných míst k individuálním činnostem ponechá dětem starším, které budou spíše jejími pomocníky a udržovateli tradice klubu, a kteří se zúčastní společných činností podle svých možností a zájmů. V pionýrských klubech, v nichž se uplatní pionýrské formy práce, budou děti vychovávány k socialistické uvědomělosti, k samostatnosti a tvořivé aktivitě.

Již dnes se objevují první úspěchy, ale i první nedostatky v práci pionýrských klubů. Tak např. mnohde ve »volném klubu« připravují lákavá zaměstnání pro náhodně docházející žáky, jinde nedostatky plynou z toho, že škola organizuje převážně hromadná zaměstnání v klubu nebo je pionýrským klubem nazýváno oddělení družiny, kde vychovatelka uplatňuje pionýrské formy práce. Podstatou pionýrských klubů je však i odstranění izolovanosti v práci DM, práce s širokým kolektivem žáků školy, kde má důležitou úlohu i třídní učitel a pionýrstí vedoucí.

V práci klubu se osvědčuje, když např. škola spolu s pionýrskou vedoucí organizuje zájmové kroužky, skupiny, výchovné akce, získává pro tuto práci řadu učitelů a externích pracovníků, zvláště členů ČSM. Tito vedoucí kroužků spolu se skupinovou vedoucí či vychovatelkou aktivisují kolektivy těchto kroužků, vedou děti k účasti na řízení a plánování činnosti v kroužku a klubu. I vychovatelka za vhodné situace může vést některé zájmové kroužky.

Ostatní zájmové činnosti dětí v klubu jsou převážně rekreační a pracovní, jsou však v nich uplatňovány i ostatní složky výchovy. Jak jsem již dříve uvedla, uplatňují se tu v práci formy činností kolektivních, ve skupinách i individuálních. Kolektiv dětí v těchto činnostech stmeluje nejčastěji vychovatelka, která se opírá podle situace buď o aktiv dětí zájmových kroužků či kombinovaných oddílů vzniklých z dětí několika post. ročníků. Klubová rada, tímto způsobem vytvořená, bývá součástí skupinové rady.

Zařízení klubu je takové, aby umožnilo i individuální zaměstnání podle zálib dětí (knihovna, technické koutky, gramoradio, zahrada aj.).

V těsné součinnosti pracují pionýrské kluby se závodními kluby ROH pro žáky, se sportovními kluby a hledají cestu těsnějšího spojení s nimi.

Tam, kde vychovatelku dosud na škole nemají, pracují s dětmi podle předem stanoveného programu učitelé a pionýrští vedoucí. Hlavní znaky klubu však zůstávají zachovány.

V nynější době je pionýrský klub určen převážně pro děti zaměstnaných rodičů, projevují se však již výrazné tendence umožnit kolektivní výchovu pro všechny žáky tím, že jsou tito žáci zváni na jednotlivé akce nebo se zakládají další oddělení klubu. Ostatní děti docházející do pionýrských domů, stanic aj. mají možnost i zde se připravit na vyučování, zaměstnat se podle zájmů.

Tato současná tendence ve výchově prohloubit kolektivní výchovu všech žáků i v době mimoškolní, uplatnit ve větší míře výchovu internátní i polo-internátní ovlivní v nejvyšší míře práci našich družin. Při uplatňování těchto nových organizačních forem výchovy bude nutno plně využívat zkušeností sovětských, ale i zkušeností našich, zejména při stanovení obsahu, forem a metod práce z hlediska věkových zvláštností dětí. Ověření těchto nových forem, ujasnění problému základního kolektivu na školách bude již předmětem dalších pozorování a praxe na školách.

Вера Лингартова:

Некоторые задачи школьных дружин в современной фазе переустройства нашего школьного дела

В первой части нашей статьи были подвергнуты нами анализу известные обоснования доказательств, затрагивающих вопрос о том, почему в современной фазе завершения переустройства социалистического общества так называемые школьные дружины, играющие роль школ-клубов, приобретают новый смысл в области внешкольного воспитания, в сфере нашей целостной воспитательной системы. Наше общество все в большей и большей мере принимает на себя серьезную ответственность за воспитание детей и молодежи. Оно теперь стремится к тому, чтобы воспитательная работа постепенно приобретала более явственный характер коллективных форм. Вместе с тем школы-клубы содействуют тому, чтобы и в дальнейшем повышалась занятость женщин.

В современной стадии переустройства нашей школы школьные дружины ставят себе две главные задачи: а) Заботиться о детях, родители которых во время обучения заняты, помогать на ряду с этим женщинам не только включиться в ряды постоянно служащих работниц, но и предоставить им возможность культурно жить. б) Вместе с тем все чаще и чаще теперь подчеркивают вескую значимость активной воспитательной функции школьных дружин, которые в будущем станут основным ядром для постоянной организации всесторонней помощи общества в деле воспитания детей.

Содержание, формы и методы работы в школах-клубах зависят от общего состояния теории и практики внешкольного воспитания; в них проявляются эволюционные тенденции, сохраняющие свою силу для всей современной системы воспитания.

Лучше всего можно себе представить работу дружин в том случае, если мы положим в основу их деления три ступени, соответствующие различным возрастам детей. Систематическая работа в первой ступени школ-клубов требует еще дальнейшей значительной разработки вопросов, связанных с возрастными особенностями младших детей; при этом надо обратить особенное внимание на переходные моменты перевода их из яслей в народную школу. Во второй ступени дружин необходимо координировать их занятия с работой специальных кружков в общеобразовательных школах. Сфера занятий 3 ступени школ-клубов пока меньше всего уяснена: в дальнейшем постепенное дви-

жение вперед должно быть в данном случае направлено к ближайшему устранению изолированности дружин от остальных воспитательных учреждений и организаций (школ, пионерских отрядов, Союза чехословацкой молодежи и т. п.).

Věra Linhartová:

Some Basic Tasks of Day Boarding Institutions for Schoolchildren in the Present Reform of our School System

The first part of the article contains an analysis of the reasons why, at the present stage of the process of completing the construction of a Socialist society, the Day Boarding Institutions for Schoolchildren (DBIS) are acquiring a new significance in the out-of-school education and in the whole educational system. Our society is assuming an ever-increasing responsibility for the education of the children and the youth and is striving for this education to have ever more pronounced collective forms. Besides, the DBIS make a contribution to increasing the number of women entering employment.

At the present stage of the reform of our school the DBIS have two main tasks: a) to look after the children of employed parents when school is over and thereby enable women not only to enter employment, but also to live cultural lives. b) In addition, the active educational function of the DBIS is becoming more and more important and thus the DBIS are becoming an embryo of the future all-round care of society for the upbringing of children.

The content, forms and methods of work in the existing DBIS are dependent on the state of the entire out-of-school education, and the trends of development that can be observed in them are the same as the trends that characterize the whole of the present-day educational system.

The work of the DBIS can best be characterized on the basis of three successive stages according to the children's age. The work of the DBIS in the first stage will require a more detailed elaboration of questions connected with the age characteristics of junior schoolchildren, especially with regard to their transition from Nursery Schools to Elementary Schools. In the second stage greater co-ordination is necessary between the work of the DBIS and the interests of the classroom work at school. The conception of work at the third-stage DBIS is still the least clarified of all; further development here is likely to tend to the establishment of Pioneer Clubs attached to schools. These clubs are going to lead to the removal of the isolation of DBIS work from the work of other educational institutions and organizations (schools, the Pioneer Organization, the Czechoslovak Union of Youth, and the like).